Από εκεί ξεκινά η κρίση (Βασίλης Καραποστόλης. Καθηγ. Πολιτισμού & Επικοινωνίας Παν/μίου Αθηνών)

Categories : ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Date : 13 Μαΐου, 2015

Οι καιροί είναι τέτοιοι που επιβάλλουν στις σκέψεις μας να πηγαίνουν πιο πέρα από εκεί όπου συνήθως έφθαναν. Συνηθίζουν πολλοί τελευταία να μετράνε και να ξαναμετράνε το δημόσιο χρέος της χώρας και να το χαρακτηρίζουν αιτία του σημερινού προβλήματος. Πράγματι, ακόμη κι αν δεν είναι τόσο υψηλό ώστε από μόνο του να δημιουργεί συνθήκες αποδιάρθρωσης της οικονομίας, το χρέος παραμένει ως μέγεθος στοιχείο νοσηρό. Δεν είναι όμως αιτία της κρίσης, είναι αποτέλεσμα. Για να εντοπίσουμε τι υπάρχει πριν απ' αυτό και πίσω απ' αυτό, πρέπει να θέσουμε το ερώτημα: γιατί τόση ευκολία μέχρι τώρα στο να προσφεύγουμε σε πιστωτές; Η απάντηση μπορεί να βγει μέσα από την ίδια την ερώτηση. **Η Ελλάδα δανειζόταν εύκολα γιατί πίστευε στην ευκολία**.

Το να καταφεύγει τόσο το κράτος όσο και ολόκληρη η κοινωνία στον δανεισμό, ιδιαίτερα κατά τη μεταπολίτευση, δήλωνε πως το «έτοιμο χρήμα» προκρινόταν χωρίς δισταγμό έναντι του χρήματος που προκύπτει μέσα από τη δουλειά και τους κόπους της. Αυτοί οι κόποι ήταν που έπρεπε να λείψουν. Αυτός ο μόχθος που μύριζε ιδρώτα και που ενώ τον ελλαδικό άνθρωπο της παλαιότερης εποχής τον αντάμοιβε μ' ένα αίσθημα ικανοποίησης ή ακόμη και περηφάνειας επειδή τα «έβγαζε πέρα», τώρα, στο άτομο της μεταπολιτιστικής αδημονίας φάνταζε σαν ανυπόφορη αγγαρεία από την οποία θα μπορούσε να απαλλαγεί. Το κύριο μέσο για να ξεφύγει από τον καταναγκασμό αυτό ήταν ο δανεισμός. Προηγήθηκε όμως μια αλλαγή μέσα στη συνείδηση του ατόμου κατά την οποία ο μόχθος απαξιώθηκε, θεωρήθηκε στείρος. Από εκεί ξεκινά η κρίση. **Η Ελλάδα πληρώνει σήμερα το ότι θέλησε μ' ένα άλμα να περάσει από τον μόχθο στην κατανάλωση, εγκαταλείποντας το ενδιάμεσο στάδιο, που ήταν η εργασία**. Αν με τον σωματικό κόπο, με το μόχθο δηλαδή, παράγονται είδη που προορίζονται κυρίως για την αυτοσυντήρηση (τα γεωργικά προϊόντα, πρώτα απ' όλα), με την εργασία των χεριών και της νόησης παράγονται είδη που αντέχουν περισσότερο στο χρόνο. Με την υπομονή και την οργάνωσή της

η εργασία δημιουργεί έναν κόσμο διαρκείας, αντικείμενα, σκεύη, μηχανές που η ζωή τους ξεπερνά κατά πολύ το χρόνο που διατέθηκε για την κατασκευή τους ή και τον ίδιο το χρόνο ζωής των κατασκευαστών τους. Στην περίπτωσή μας όμως ο κατασκευαστής είχε πάψει να βρίσκει νόημα σ' αυτή την προσπάθεια. Ουσιαστικά, θεώρησε πως τον υποβιβάζει να μετασχηματίζει απλώς την ύλη σε φόρμες. Η φόρμα που τον ενδιέφερε ήταν ο ίδιος του ο εαυτός. Ήθελε να δώσει στον εαυτό του την ευχέρεια να μην υπακούει στην ανάγκη, να μην υποτάσσεται στην υποχρέωση που έχει ο εργάτης να σφυρηλατεί όπως πρέπει το μέταλλο, να σκαλίζει ο μαραγκός όπως πρέπει το ξύλο, να συντάσσει ο υπάλληλος όπως πρέπει το υπηρεσιακό έγγραφο. Απέναντι στην υποχρέωση να είναι τελεσφόρος ο Έλληνας διάλεξε την ευχαρίστηση να μην καταλήγει πουθενά. Τη δυνατότητα αυτή του την πρόσφερε η κατανάλωση. Μπορούσε να αγοράζει κάτι, μετά να το αντικαθιστά, κατόπιν να ξεχνά τι είναι αυτό ακριβώς που επιθυμεί και για όλα αυτά τα καπρίτσια να μην πρέπει να δίνει λογαριασμό σε κανένα.

Η κατανάλωση οδήγησε τον στερημένο Έλληνα σε μια περιοχή όπου, επιτέλους, κανείς δεν του έλεγε τι να κάνει. Έτσι νόμιζε στην αρχή. Γιατί λίγο αργότερα, άρχιζε να αντιλαμβάνεται πως ούτε κι εδώ, στην πολύχρωμη και δελεαστική αγορά δεν υπήρχε ελευθερία κινήσεων. Για να ψωνίζει τα αντικείμενα της αρεσκείας του έπρεπε να έχει, φυσικά, το απαραίτητο χρήμα. Εξ ορισμού το χρήμα ισοδυναμεί με το «δύνασθαι» με μια δυνητική ικανότητα. Όποιος κατείχε ένα ποτό θα μπορούσε, εάν ήθελε, να αγοράσει το άλφα ή το δείνα αντικείμενο. Να όμως που διαπιστώθηκε ότι με την κατανάλωση, από ένα σημείο κι έπειτα, δεν τίθεται θέμα δυνατότητας, αλλά και πάλι υποχρέωσης. Οφείλεις πλέον οπωσδήποτε να αγοράζεις για να είσαι κάποιος, οφείλεις να αγοράζεις ώστε οι άλλοι να σου αναγνωρίσουν ότι αξίζεις να σε θεωρούν αποδεκτό. Αναπάντεχα έτσι **ο καταναλωτισμός έπληξε τη ματαιοδοξία τη στιγμή που την κολάκευε**. Αφαίρεσε από το άτομο την δυνατότητα να νομίζει ότι αποδεσμεύτηκε από τις ανάγκες, του ανέτρεψε με άλλα λόγια την ιδέα που είχε για τον εαυτό του. Θυμηθείτε ότι παλαιότερα πάνω στο κέφι του ένας γλεντζές ήταν ικανός να κάψει τα χαρτονομίσματά του. Διακήρυττε, έτσι, ότι αυτός δεν θα γινόταν ποτέ ένας «δούλος του δούλου του», το χρήμα δηλαδή δεν θα κυριαρχούσε πάνω στο εγώ του κατόχου του. Ποιος τολμάει σήμερα να ισχυριστεί κάτι παρόμοιο; Και δεν μιλάμε για την τωρινή συγκυρία, μιλάμε για την εικοσαετή τουλάχιστον περίοδο που προηγήθηκε.

Ήδη από τότε ήταν έκδηλη μια ορισμένη δυσθυμία μέσα στο νέο συρμό που συνίστατο στο να ξοδεύει κανείς χωρίς να το πολυσκέφτεται. Ήταν η περίοδος όπου η πολυάριθμη μεσαία τάξη

τα πρωινά εργαζόταν βαριεστημένα, τα απογεύματα ανακάλυπτε ψυχολόγους για να της λύσουν τις προσωπικές και οικογενειακές υποθέσεις της και τα βράδια την απασχολούσε τόσο πολύ το ποια θα ήταν η πιο «επιτυχημένη» της διασκέδαση που το τέλος η όλη επιχείρηση την εξαντλούσε. Το αποτέλεσμα ήταν να δηλητηριάζεται σιγά-σιγά η ευχαρίστηση του καταναλωτή από ένα δυσάρεστο αν και αόριστο αίσθημα. Τρία-τέσσερα χρόνια προτού ξεσπάσει η κρίση ήταν κιόλας ορατό το φαινόμενο της δυσκολίας που είχαν όλο και περισσότερα άτομα να νιώσουν χαρά, και να τη μοιραστούν με άλλους. Δεν έφταιγε η κατανάλωση καθ’ εαυτή, κάτι τέτοιο είναι ανόητο να λέγεται. **Η υποκατάσταση του εαυτού με την κατανάλωση, αυτό έφταιγε**. Το ότι μέσα στην ευχέρεια να ψωνίζει κάποιος προϊόντα και ανέσεις μειωνόταν δραστικά η δυνατότητα να δοκιμάσει τις δυνάμεις του πάνω σε κάτι που θα του αντιστεκόταν. Για να βρούμε τι αξίζουμε πρέπει να πράξουμε, έλεγε ο Γκαίτε. Δεν είναι ζήτημα λοιπόν ενδοσκόπησης ή διαλογισμού η εύρεση της προσωπικής μας ποιότητας. Είναι θέμα δοκιμής και δοκιμασίας. Και αν δεν υπάρχει μια πραγματικότητα που να σου προβάλλει αντίσταση, ποτέ δεν μαθαίνεις αν είσαι αρκετά έξυπνος, ικανός, συνεπής, επινοητικός κ.τ.λ. **Μέσα στον καταναλωτισμό αγνοούμε το ποιοί είμαστε. Αυτό το μαθαίνουμε μόνο με
την εργασία. Άρα εκεί βρίσκεται και η λύση του προβλήματος της κρίσης**.

Για ένα διάστημα τριάντα τόσων χρόνων η Ελλάδα αντάλλαξε τη φτώχεια που είχε περάσει έως τότε με την ευχαρίστηση να συμπεριφέρεται σαν να ήταν εύπορη. Η στάση αυτή δεν θα πρέπει να καταδικαστεί ολοκληρωτικά. Γιατί ως ένα βαθμό εμπεριέχει και αποκαλύπτει τη χαρά της ζωής, την κατάφαση σε ό,τι τερπνό υπάρχει στον κόσμο. Και ο κόσμος μας διαθέτει πάντα ακαταμάχητα θέλγητρα (μη ξεχνάμε εξάλλου και πόσοι ξένοι τα λιμπίστηκαν). Άλλο όμως να απολαμβάνεις πράγματα, κι άλλο να χαίρεσαι τον εαυτό σου. Και τον εαυτό μας μπορούμε να τον χαρούμε μόνο όταν του δίνουμε την ευκαιρία να εκδιπλωθεί, να γίνει κάτι άλλο απ’ αυτό που είναι. Εκεί όπου μπορεί να συμβεί αυτό είναι μόνο στη σφαίρα της εργασίας. Ένας άνθρωπος ή κι ένα σύνολο ανθρώπων κρίνεται τελικά από τα έργα του, από τις πράξεις του, όχι απ’ αυτό που θα ’θελε να είναι ή που επιδεικνύει ότι είναι. Ο υπέρμετρος δανεισμός της Ελλάδας οφείλεται σ’ αυτή την παραίσθηση: θεωρήθηκε πως θα ήταν δυνατόν έναν ολόκληρο λαό κι έναν ολόκληρο πολιτισμό να τον αντιπροσωπεύσουν ορισμένα περιουσιακά στοιχεία, κι αυτά τα στοιχεία να του δίνουν απάντηση στο ερώτημα: «ποιος είμαι». Το εγχείρημα αυτό απέτυχε. Μέσα στην οικονομική ευμάρεια, τη στηριγμένη στο δημοσιονομικό έλλειμμα, παρέμεινε εκείνο το άλλο έλλειμμα, το ψυχικό και ηθικό, που δεν αφήνει τους Έλληνες να καυχηθούν για όσα πέτυχαν. Δεν ήταν μήπως αρκετό ότι έχτισαν σπίτια; Ότι αγόρασαν αυτοκίνητα; Φαίνεται

πως όχι. **Για να ήταν βαθύτερα ικανοποιημένοι θα έπρεπε να είχαν δουλέψει διαφορετικά, όχι σαν επιτήδειοι και απατεωνίσκοι, όχι κατ' απομίμηση των αξιωματούχων του κράτους και των πολιτικών** οι οποίοι με τις ολιγωρίες τους και την ασυνέπειά τους προσέφεραν ένα πρότυπο και μαζί ένα άλλοθι για τα λαϊκά ελαττώματα. Η άλλη προοπτική, ωστόσο, δεν έχει ακόμα κλείσει εντελώς. Και δεν λέγεται ούτε «εργασιοθεραπεία» ούτε προτεσταντικού τύπου ασκητισμός της εργασίας, λέγεται αυτοπραγμάτωση μέσα στη δουλειά.

Όποια λοιπόν μέτρα και να ληφθούν ώστε να έλθει η περιβόητη ανάπτυξη της χώρας, δεν θα ευδοκιμήσουν εάν δεν αλλάξει πρώτα η στάση απέναντι στην εργασία. Μέσα από την εκπαίδευση, μέσα από την οικογενειακή αγωγή, μέσα από τη θέσπιση κινήτρων, η Ελλάδα θα πρέπει να βρει σε τι είδους απασχόληση έχει περισσότερα πλεονεκτήματα, σε ποιους τομείς αποδίδει και κυρίως, σε ποιους τομείς τα ψυχικά χαρακτηριστικά των κατοίκων της ευνοούν τις επιδόσεις της παραγωγής. Κάποτε υπήρχε μπόλικο πείσμα στον τόπο μας. Εάν έχει μείνει κάτι απ' αυτό, υπάρχουν ακόμη ακαλλιέργητα χωράφια να το δεχτούν, καϊκια να ετοιμαστούν για το ψάρεμα, κάποιες μηχανές για να ξαναλαδωθούν. Όλα εξαρτώνται από το κατά πόσον οι νέες γενιές θα διδαχτούν –και θα πεισθούν– να αγαπάνε αυτό που φτιάχνουν, ό,τι κι αν είναι, και να μη σταματάνε μέχρι να το φτιάξουν καλά. Τα ημιτελή έργα ήταν για χρόνια η κατάρα μας. Τώρα η κρίση μας λέει ότι ή θα τελειώνουμε ό,τι αρχίζουμε ή θα τελειώσουμε μαζί της.

(Πηγή: Περιοδικό «Πειραϊκή Εκκλησία». Αναδημοσίευση από: tvxs.gr)